

מעלת יום-פורים.

[שיחה לפורים – נכתב ע"י הרב משה צוריאל, מתוך ספרו **אוצרות התורה**, (כרך ב') מתוך חלק "מועדים", שיחה 4. הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

הרמב"ם (סוף הל' מגילה) כותב: "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים - עתידין ליבטל לימות המשיח, חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבע"פ שאינן בטלין לעולם. ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר 'כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני, ימי הפורים לא יבטלו שנאמר 'וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם'" עכ"ל.

[א] ודאי כי אנו חושקים להבין במה זכה פורים לאות-יחודית זו. יתרה מזאת, מצאנו שחז"ל השוו מעלת פורים למתן תורה, ועוד כי פורים עדיף ממנו! במתן תורה כפה ה' עליהם ההר ואפשר להם לטעון מודעת-אונס. אעפ"כ הדור (=תנאים) קבלוהו בימי אחשורוש, דכתיב, 'קיימו וקבלו היהודים' (אסתר ט, כז) – קיימו מה שקבלו כבר (שבת פח). א"כ פורים הוא יותר במעלה מן חג מתן תורה, ודבר זה הוא מוזר ביותר!

[ב] יש כאן דינים תמוהים. הנה מצוות היום היא: "מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" (מגילה ז:). ומשמע מהמעשה שם בגמ', שהדברים כפשוטם שהאדם יאבד דעתו.

[ג] ועוד, למרות שהיתה הוה-אמינא לקבוע היום "יום טוב" (ט, יז) כמו כל חג אחר, חז"ל מוסרים "הספד ותענית קבילו עליהו, (איסור) מלאכה לא קבילו עליהו" (ע"פ אסתר ט, יח) (מגילה ה: וכך נפסק בשו"ע סימן תרצ"ו. ועד כדי כך שפסק הב"י "כל דברי אבלות נוהגים בחנוכה ופורים", והרמ"א חולק). – ובכן, במה ניכרת מעלתו העליונה של יום זה, אם לא נוהגים בו בהלכות "יום טוב"?

[ד] ועוד חידה ותעלומה של תוכן יום הפורים: "הכל מודים בעצרת (חג שבועות, מתן תורה) דבעינן נמי 'לכם' (פירש רש"י: שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו), הכל מודים בשבת... הכל מודים בפורים דבעינן 'לכם'. מר בריה דרבינא היה צם כל השנה (בימים ולא בלילות) חוץ מעצרת, פורים וערב יוה"כ" (פסחים סח:). מה היא ההשוואה של פורים לימים הנשגבים ההם?

בכדי להגיע לתשובה אחת המתרצת כל התמיהות הנ"ל, נעלה עוד שאלה. משום מה אין שמו של הקב"ה מופיע בכל ספר המגילה?

עונה על כך מהר"ל: "כי השם הזה אדני"י בו מנהיג הטבע, ומפני כי לא נעשה כאן נס נגלה, רק הכל היה בהנהגת העולם, לכך לא נזכר השם המיוחד במגילה הזאת. כי מאחר שהיה הכל בטבע, לכך לא נכתב השם בנגלה במגילה" ("אור חדש", דף קפד). ודאי כי יש בזה הבלטה ע"י "מגילה" (לשון גילוי) "אסתר" (לשון הסתרה).

וזה מה שחז"ל התבטאו: "למנצח על אילת השחר... למה נמשלה אסתר לשחר? לומר לך, מה שחר סוף כל הלילה, אף אסתר סוף כל הנסים" (יומא כט:). ופירש הגר"י הוטנר ("יפחד יצחק", פורים, עמ' פח) מה הוא הדימוי לסוף הלילה. כי הנסים הגלויים ומפורסמים דומים ליום. אבל הנסים הנסתרים דומים ללילה. המחפש חפץ שנאבד לו, אם יש בידו אבוקה ימצא ביתר קלות מה שהוא מבקש, אבל לא יאמן את עיניו לראות בתנאי-ראות גרועים. לעומתו אדם אחר שאין לו פנס, אמנם מתקשה מאד לחפש, אבל

יאמן את כושר ראות-עיניו. כאשר יבוא אור-היום, שניהם שווים זל"ז וימצאו מהר את מבוקשם. אבל עליונות אישית יש לאותו האיש שלא היתה לו אבוקה.

כך, הנשענים על נס נגלה, חלשים הם ומחוסרי מעלה. יש להבין על ידי כך מאמר חז"ל "כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית" (שבת נג:). כלומר, מעשה הנס מורה על השפלה! הנס שאירע לאסתר הוא רק ללמדנו להכיר נסים נסתרים בהם ה' מגן עלינו עד סוף הלילה, כלומר עד סוף גלותנו.

ובכן, דוקא בגלל שָׁפָל ארועי הצלת כלל ישראל שבדור אסתר נתהוו בַּסֵּתֶר וכאילו באופני הטבע (=ולכן אין שם שמים מופיע שם בגלוי) זהו המלמד על גודל ערכו של יום. "וּזְכְּרוּ לֹא יִסּוּף מִזְרַעוֹ". ולכן חז"ל הוכיחו (למצוא ראיות) "אסתר מן התורה מניין, מרדכי מן התורה מניין, המן מן התורה מניין" (חולין קלט:). כדי ללמדנו שכל הנראה לנו רק מקרה וארעי, מכוּן מראש עוד מקדמת-דנא.

ובכן, ר' צדוק מלובלין מסביר ששם החג הוא "פורים על שם הפור" (ט, כו) כי בניגוד לחושבים שהגורל הוא רק במקרה, באו ללמדנו שהכל מכוון מהקב"ה. (ולכן נפל הפור דוקא על יום י"ג, ודוקא בחודש י"ב הוא אדר!). לְקַח הַיּוֹם הַזֶּה הוּא שֶׁגַם הַעֲנִיִּינִים הַפְּעוּטִים שֶׁל יוֹם-יוֹם, גַּם הֵם בַּהֲשִׁיגָה מְדוּקְדָקת ע"י ה'.

ולכן אין איסור מלאכה בפורים, כדי ללמד כי נס פורים היה נסתר בתוך הטבע. [שאלה ג' בפתיחה]

מהו ענין "לבסומי"? [שאלה ב' בפתיחה]

מבאר מהר"ל – "כי הש"י הציל אותם מהמן בשביל שאין אדם נחשב לדבר-מה ואין לו עזר מצד עצמו. ואז קיום שלו מצד הקב"ה. ומה שאין האדם נחשב לדבר-מה, דבר זה מצד הגוף, ולפיכך צריך לבסומי... כאשר מסולק ממנו השכל, וכיון שאינו נחשב לכלום, לכך מצד זה הש"י מקיים ומעמיד אותו" ("אור חדש", דף רכא). **זאת אומרת**, אין לאדם לסמוך יותר מדאי על עצמו. אמנם נצטוונו במצות ההשתדלות, אבל באמת ההשגחה העליונה היא הקובעת מה היא מדת הצלחתנו, מה יארע לנו. כדברי "חובות הלבבות" (שער חשבון הנפש, אופן י"ב): "ואף זרזנו להשתדל לרכוש למזוננו ולכלכלתנו... שניהלו בעת בריאותו ומחלתו וחייו ומותו הם מחוץ לבחירתך ושליטתך, ומסורים לניהול הבורא... ואם אתה בכיו"ב מן ההתאמצות בתועלת גופך... עם אי-יכלתך להזיקו ולהועילו...". זהו הגנוז ברעיון של פורים.

ולכן היינו זקוקים למתן תורה פעמיים. [שאלה א' בפתיחה]

מה שאירע בצאתנו ממצרים "כפה עליהם הר כגיגית" (שבת פח.) זהו הצד הנסי. ומכיון שיש בכך אילוץ, איננו מתקיים. אבל בימי אסתר, "הדר קבלוהו ברצון". זאת מניין? אלא מפרש מהרש"א, עצם היפוך התיבות "קיימו וקבלו". הרי ההגיון מחייב לומר: "קבלו וקיימו"! אלא שאישרו את קבלת התורה העתיקה. בספר "תורה תמימה" (ט, כו) מוסיף ומעמיק לבאר שבעצם יש כאן דימוי גמור בביטוי זה לקבלת התורה. מה שם הקדימו "נעשה" ל"נשמע" (כמפורש בתמיהת הגוי, בשבת פח.) כך גם כאן הקדימו "קיימו" אל "קבלו". אבל בפעם הזאת, אין כפיית הר כגיגית! ולכן חז"ל דרשו פסוק זה: "וליהודים היתה אורה" – זו תורה" (מגילה טז:). ונשאל: והרי היתה להם תורה מאז ומתמיד? אלא עכשיו קבלוהו ברצונם החופשי. הם הבינו שאין ענין הקשר בין ה' ועמו משהו בלתי-טבעי בלבד, משהו תלוש מן מציאות עוה"ז. אלא שהקשר בין ה' ועמו הוא טבוע ושקוע בתוך עצם מהות עוה"ז. כל מערכות הטבע, כל סיבובי עיני עולמנו, ערוכים ומסודרים סביב לנקודה זו של קשר ה' עם עמו. ומבלעדיהם אין שום מציאות לעוה"ז כלל. אין התורה תוספת על עיני העולם, אלא היא גוף מהותו של מציאות עוה"ז, בצורה הטבעית ביותר. ולכן הוקש פורים ליום עצרת (פסחים סח:) והשמחה בה היא עילאית ביותר.

יש להוסיף כאן נדבך נוסף. "ואף גם זאת, בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם, כי אני ה' אלהיהם" (ויקרא כו, מד). תז"ל פרשו פסוק זה (מגילה יא). לומר שבכל מצב שעלול להיות, לא ייפסק מציאותו של ישראל.

כלשון הרמב"ם ("אגרות הרמב"ם", "אגרת תימן", מהדורת הרב קאפח, עמ' כו) : "וכבר הבטיח לנו ה' יתעלה ע"י נביאיו שאנו לא נכלה ולא נעדר מהיות אומה נעלה. וכשם שלא ייתכן לתאר ביטול מציאותו של הש"י כך לא ייתכן להכחידנו ולכלותנו מן העולם... כי מן הנמנע לפניו ית' לשנוא את כללותנו, ואע"פ שמרדנו בו והמרינו מצוותו..." עכ"ל. וככל הכתוב בקידושין (דף לו.) אודות "בנים אתם לה' אלהיכם" ופירש מהרש"א שם, שזה אפילו אם הם מכירים בוראם ומתכוונים למרוד! (ונפסק כרבי מאיר בשו"ת רשב"א א/קצד).

בדור של אסתר היו בני" בתהליכי התבוללות קשה ומבישה.

- "בימים ההם ראיתי את היהודים הושיבו נשים אשדודיות, עמוניות, מואביות. ובניהם חצי מדבָר אשדודית ואינם מכירים לדבָר יהודית וכלשון עם ועם" (נחמיה יג, כג-כד).
- "ראיתי ביהודה דורכים גיתות בשבת... וכל משא מביאים ירושלים ביום השבת" (שם יג, טו). זהו עומק פשט של התוכחה "נהנו מאותה סעודה" (מגילה יב).

ומבאר מהר"ל: "כי הָטא זה קרוב לע"ז לגמרי (ע"ע ע"ז ח). כאשר סעודתו היה לשבֵח מלכותו" (י"אור חדש", נט). זאת אומרת, הגיעו לשיא השפלות. זהו המלמד על עילוי מעלת עם ישראל. שאפילו ח"ו ידרדרו עד אין-שיעור, עדיין צו ה' לא ישתנה. כמאמרו: "אהבתי אתכם אמר ה', ואמרתם במה אהבתנו? הלא אח עשו ליעקב (כלומר שניהם דומים זל"ז במדות ומעשים – ובכל זאת): **ואוהב את יעקב**"! (מלאכי א, ב; "רסיסי לילה" לר' צדוק, דף 177, בסוף הספר).